

Warszawa, 25 listopada 2024 r.

W jakim miejscu jesteśmy rok po wydaniu wyroku Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w sprawie *Wałęsa przeciwko Polsce* i jak obecna sytuacja w sądownictwa wpływa na obywateli? – wnioski ze spotkania prawników zorganizowanego z okazji rocznicy wydania wyroku przez strasburski Trybunał

- **23 listopada 2023 r. Europejski Trybunał Praw Człowieka wydał wyrok pilotażowy w sprawie *Wałęsa przeciwko Polsce*, w którym określił roczny termin dla polskiego Rządu na jego wykonanie.**
- **20 listopada 2024 r. ETPC poinformował o przedłużeniu tego terminu o kolejny rok, tj. do dnia 23 listopada 2025 r.**
- **Oznacza to, że do tego czasu rozpoznanie spraw dotąd nieprzedstawionych Rządowi RP, a opartych na tych samych problemach, które wystąpiły w sprawie *Wałęsa przeciwko Polsce*, zostało zawieszona przez ETPC.**
- **Na chwilę obecną w Trybunale znajduje się około 700 skarg wskazujących na naruszenie prawa do „niezawisłego i bezstronnego sądu ustanowionego ustawą”.**

25 listopada 2024 r. Fundacja Wolne Sądy wspólnie z Okręgową Radą Adwokacką w Warszawie zorganizowała śniadanie prasowe w związku z rocznicą wydania wyroku pilotażowego w sprawie *Wałęsa przeciwko Polsce* przez Europejski Trybunał Praw Człowieka (nr skargi 50849/21). Wyrok ten dobitnie ukazał systemowe problemy w funkcjonowaniu wymiaru sprawiedliwości, związane w szczególności z nieprawidłowościami w powołaniach sędziowskich, ukształtowaniem Krajowej Rady Sądownictwa oraz funkcjonowaniem w systemie prawa instytucji skargi nadzwyczajnej.

Spotkanie moderowane było przez adw. Sylwię Gregorczyk-Abram oraz adw. dr Katarzynę Wiśniewską, które podkreślały znaczenie wykonania wyroków Europejskiego Trybunału Praw Człowieka dotyczących praworządności dla zapewnienia prawa obywateli do rzetelnego postępowania. Spotkanie było okazją do przedstawienia diagnozy na temat funkcjonowania sądów rok po wyroku w sprawie *Wałęsa przeciwko Polsce* oraz postulatów na przyszłość.

Dziekan Okręgowej Rady Adwokackiej w Warszawie – adw. Mikołaj Pietrzak zaznaczył, że destrukcja wymiaru sprawiedliwości, którą obserwowaliśmy od 2015 r. bezpośrednio wpływa na rzeczywistość sądową oraz sposób prowadzenia (również obecnie) postępowań sądowych (są one dłuższe, a ich status niepewny). Wicedziekan Okręgowej Rady Adwokackiej adw. dr Katarzyna Gajowniczek – Pruszyńska także wskazała na problemy praktyczne, które rodzi obecna sytuacja

dla obywateli, w których sprawach są prowadzone postępowania, w tym niemożność wyznaczenia składu zgodnego z art. 6 EKPC. Zwróciła uwagę, że są sądy, jak choćby Sąd Apelacyjny w Warszawie, w którym na rozpoznanie apelacji czeka się około 3 lat.

Opinie adwokatów skonfrontowane zostały ze stanowiskiem prokuratorów, którzy również na co dzień uczestniczą w postępowaniach sądowych na różnych szczeblach. Prokurator Małgorzata Szeroczyńska z Lex Super Omnia zwróciła uwagę na wytyczne Prokuratora Generalnego dotyczące wyłączenia osób powołanych z udziałem nowej KRS do Sądu Najwyższego. Wskazała jednak, że ich zakres jest ograniczony przedmiotowo. Członek zarządu Forum Obywatelskiego Rozwoju Patryk Wachowicz zwrócił uwagę, że "wytyczne Prokuratora Generalnego dotyczą jedynie postępowań przed Sądem Najwyższym. Z perspektywy ochrony praw człowieka, w tym prawa do sądu, warto, by podobne zalecenia dotyczyły również sądów powszechnych".

Prokurator Małgorzata Szeroczyńska nadmieniła również, że w wielu polskich sądach doszło do sytuacji, w której niemożliwe jest ukonstytuowanie legalnego składu orzekającego w postępowaniu z uwagi na tak liczne wadliwe powołania sędziowskie. Podkreśliła także rolę prokuratorów jako „rzeczników praworządności” w postępowaniu sądowym.

Perspektywę i stanowisko Rzecznika Praw Obywatelskich zaprezentował dr Janusz Roszkiewicz, który wskazał, że "od 2018 r. do Rzecznika Praw Obywatelskich wpływają wnioski obywateli z prośbą o interwencję w sprawach sądowych rozpatrywanych z udziałem sędziów powołanych na wniosek wadliwie ukształtowanej KRS. Interweniujemy w tych sprawach, w których istnieją uzasadnione wątpliwości co do niezawisłości danego sędziego, oceniając każdy przypadek indywidualnie (zgodnie z orzecnictwem SN, ETPC i TSUE). W pozostałych przypadkach tłumaczymy obywatelom, że sam fakt powołania sędziego na wniosek wadliwie ukształtowanej KRS nie świadczy automatycznie o braku jego niezawisłości. Rzecznik Praw Obywatelskich wielokrotnie zwracał uwagę, że sytuacja, w której obywatele nie mają pewności co do legalności i wykonalności wyroków sądowych w ich sprawach jest nieakceptowalna. Status sędziów powołanych w latach 2018–2024 wymaga uporządkowania w drodze ustawy, tak aby nikt nie miał wątpliwości co do ich legalności i niezawisłości – z uwzględnieniem wskazówek wynikających z orzecnictwa ETPC i opinii Komisji Weneckiej".

Sędzia Piotr Raczkowski, który reprezentował podczas spotkania Stowarzyszenie Sędziów Themis zwrócił uwagę na pozycję obywatela w postępowaniu karnym stwierdzając, że „w sądach odwoławczych sędzia nie musi oczekiwać na wniosek stron o wyłączenie neosędziego, albowiem jest zobligowany treścią art. 439 § 1 k.p.k. do kontroli prawidłowości obsady sądu”. Sędzia zaznaczył, że w jego ocenie „jeżeli weźmie się pod uwagę treść art. 439 1 pkt 2 k.p.k. i orzecnictwo TSUE, ETPC oraz uchwały Sądu Najwyższego to sąd odwoławczy nie ma innej możliwości, jak tylko uchylić

orzeczenie sądu, w którego składzie zasiadała osoba powołana nieprawidłowo, dlatego też regulacje prawne, do których zobowiązał nasze Państwo Trybunał w Strasburgu muszą być ułatwione, jak najszybciej, albowiem obywatel traci poczucie pewności prawa”. Na spotkaniu obecni byli również przedstawiciele strony społecznej, którzy monitorują tak proces wdrażania wyroków europejskich, jak i codzienność w polskim wymiarze sprawiedliwości.

Dużo uwagi poświęcono również koniecznym zmianom ustawodawczym, których kierunek wynika z orzecznictwa strasburskiego Trybunału, w tym wyroku *Wałęsa przeciwko Polsce*.

Dr Adam Płoszka z Amnesty International odnotował, że „trwający obecnie proces przywracania praworządności jest często przyrównywany do procesu transformacji ustrojowej z lat 90-tych. Niezależnie od słuszności tego porównania warto wyciągnąć wnioski z błędów, które ówczasie popełniono. Jednym z nich była przewlekłość całego procesu, której wymiernym przejawem było przyjęcie obecnie obowiązującej Konstytucji RP po 8 latach od demokratycznego przełomu. Warto zrobić wszystko, by tego błędu dziś uniknąć”. Stwierdził także, że „decyzja ETPC o przedłużeniu terminu na wykonanie przez Polskę wyroku w sprawie *Wałęsa przeciwko Polsce* nie powinna być traktowana jako wymówka dla braku postępu w tym procesie, zwłaszcza przedstawienia konkretnych projektów ustaw, ale jako czynnik mobilizujący do przyspieszenia całego procesu”.

Z kolei dr Marcin Szwed z Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka zaznaczył, że „do pełnego wykonania wyroku w sprawie *Wałęsa przeciwko Polsce* konieczne jest uchwalenie ustawy, która ureguluje zasady weryfikacji sędziów powołanych na wniosek tzw. nowej KRS, a także unormuje status wyroków wydawanych przez takie osoby. Ustawa taka powinna uwzględniać m.in. rekomendacje zawarte w niedawnej opinii Komisji Weneckiej. Choć sama w sobie nie jest ona bezpośrednio wiążąca, to jednak odzwierciedla pewne istotne standardy europejskie”.

Profesor Marek Safjan, Przewodniczący Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Cywilnego, uznał, że „dyskusja o przywróceniu dobrych standardów w sądownictwie, a przede wszystkim prawdziwie niezależnych i bezstronnych sądów, jest w pierwszym rzędzie debata o zapewnieniu obywatelom prawa do skutecznej ochrony ich praw i wolności. Dzisiejsza konferencja dobitnie pokazała pełną determinację w konsekwentnym dążeniu do tego celu wszystkich zaangażowanych środowisk począwszy od stowarzyszeń sędziowskich, poprzez organizacje społeczne i instytucje rządowe. Jasną wskazówkę i kierunek koniecznych reform wyznacza orzecznictwo sądów europejskich, które musi podlegać możliwie jak najszybszej implementacji w naszym systemie. Pozytywnie trzeba skonstatować, że podjęte są już dzisiaj intensywne prace nad koniecznymi projektami ustawodawczymi (tu szczególnie istotne znaczenie mają projekty opracowywane przez komisję kodyfikacyjną) dotyczącymi m.in. gruntownych zmian w ustawie o Sądzie Najwyższym (m.in. zniesienie dwóch „nadprogramowych”, niekonstytucyjnych Izb – kontroli nadzwyczajnej i spraw

publicznych oraz odpowiedzialności zawodowej), a także eliminacja skargi nadzwyczajnej, która podważa pewność i bezpieczeństwo prawne obywateli, jak wykazuje to jasno wyrok w sprawie *Wałęsa przeciwko Polsce*)”.

Profesor podkreślił, że „kluczowym elementem reform musi być przywrócenie zgodnej z Konstytucją Krajowej Rady Sądownictwa. Najpilniejszym zadaniem, co podkreślali wszyscy uczestnicy jest uporządkowanie statusu tzw. neosędziów których nominacje zostały dotknięte istotną wadą nielegalności procedur nominacyjnych. Wszystkie przygotowywane projekty przyjmują jako punkt wyjścia tzw. punkty progowe określone w opinii Komisji Weneckiej (m.in. możliwość odwołania się od decyzji o usunięciu z dotychczasowego stanowiska)”. Wszyscy uczestnicy wskazywali na to, że możliwie szybkie i konsekwentne przeprowadzanie reform jest warunkiem odzyskania wiary w obywateli w wartość demokracji i rządów prawa”.

Wiceminister Sprawiedliwości Dariusz Mazur zaznaczył, że Ministerstwo Sprawiedliwości podejmuje kroki zmierzające do wykonania wyroków Trybunału – tak poprzez działania ustawowe, jak i decyzje na szczeblu ministerialnym. Minister podkreślił znaczenie wytycznych Komisji Weneckiej i zadeklarował ich uwzględnienie w ostatecznych projektach. Wskazał, że możliwe jest ponowne wystąpienie Rządu do Komisji Weneckiej z przygotowanym projektem lub jego modelem ze względu na wyjątkowość sytuacji, z którą obecnie mierzą się polskie władze. Minister zwrócił również uwagę, że Rząd deklaruje systemowe podejście do wykonywania wyroków ETPC poprzez wprowadzenie specjalnej ustawy. Podkreślił, że Rząd uczestniczy w dialogu między innymi z Komitetem Ministrów Rady Europy, który odpowiada za nadzór nad wykonywaniem orzeczeń Trybunału. W odpowiedzi na to sędzia Piotr Gąciarek ze Stowarzyszenia Sędziów Polskich Iustitia zwrócił uwagę, że rozwiązanie sprawy tzw. neosędziów musi odbywać się sprawnie, bez zbędnej zwłoki i przede wszystkim w celu zapewnienia prawa do sądu obywatelom.

Wicedziekan Okręgowej Rady Adwokackiej w Warszawie adw. dr. Katarzyna Gajowniczek-Pruszyńska stwierdziła, że „o tym czy będziemy czerpać wyłącznie z podstaw wznowienia postępowania regulowanych w ustawie karnoprocesowej wynikać będzie także z prac ustawodawczych wokół najistotniejszych ustaw. Powody do wznowienia postępowania w oparciu o orzeczenie europejskich sądów znajdują odzwierciedlenie w przepisach dziś obowiązujących, ale co charakterystyczne dla instytucji wznowienia postępowania karnego w Polsce, nie są często stosowane”.

Listopadowe wydarzenie jest częścią działań Fundacji Wolne Sądy dotyczących wykonywania wyroków Europejskiego Trybunału Praw Człowieka. To proces, w którym głos środowiska społecznego jest niezwykle istotny.